

Protocol Dyslexie en Tijdsverlenging

Voor begeleiding van dyslexie
Voor tijdsverlenging bij andere diagnoses

bonne anten
college

Voorwoord

Het "Protocol Dyslexie en Tijdsverlenging" is ontwikkeld door onze school om leerlingen met leerstoornissen, zoals dyslexie, en leerlingen die extra tijd nodig hebben bij het examen, te ondersteunen. In dit protocol leggen we uit hoe we op het Bonnefanten College omgaan met deze leerlingen, van de brugklas tot en met het Centraal Examen.

Het uitgangspunt is dat we goed afstemmen wat de leerling nodig heeft en welke begeleiding wij kunnen bieden. Dit protocol geeft richtlijnen voor de ondersteuning van zowel leerlingen met dyslexie als leerlingen die tijdsverlenging nodig hebben. We bieden speciale zorg aan leerlingen met een dyslexieverklaring of een verklaring voor tijdsverlenging, zodat zij optimaal kunnen leren en presteren.

We vinden het belangrijk dat we altijd over de juiste kennis en vaardigheden beschikken om in te spelen op de verschillende behoeften van onze leerlingen. Omdat elke leerling uniek is, kijken we per persoon welke aanpak het beste werkt.

Het protocol is gebaseerd op het protocol dyslexie voortgezet onderwijs en het examenreglement, en we houden ons aan de geldende wet- en regelgeving rondom dyslexie en tijdsverlenging.

In overleg met de ouder(s)/verzorger(s) kunnen we in specifieke gevallen maatwerk leveren.

Sinds het schooljaar 2016-2017 is het mogelijk om met het programma Kurzweil te werken, wat aan dit beleid is toegevoegd in bijlage 1.

Als u vragen heeft over dit protocol, neem dan gerust contact op met één van de onderstaande personen.

Gerry Feij
Zorgcoördinator

Kim Schiffelers
Taalcoördinator

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Procedure voor toekenning faciliteiten.....	4
Faciliteiten en compensatie voor leerlingen	5
<i>Aanvullende faciliteiten voor leerlingen met dyslexie.....</i>	<i>5</i>
<i>Het protocol dyslexie voortgezet onderwijs.....</i>	<i>6</i>
<i>Beoordeling spelling bij andere vakken .....</i>	<i>7</i>
Wat verwachten wij van de dyslectische leerling en zijn/haar ouder(s)/verzorger(s)?.....	8
Lettertype, lettergrootte en regelafstand	9
Specifieke informatie voor bovenbouwleerlingen	10
Aanvraag tijdverlenging bij tussentoetsen	11

Procedure voor toekenning faciliteiten

Voor het begin van het schooljaar wordt door de ondersteuningscoördinator gekeken of een leerling een verklaring heeft die recht geeft op faciliteiten, zoals tijdsverlenging tijdens toetsen. Dit wordt meestal gemeld tijdens het aanmeldingsgesprek.

De ouders/verzorgers leveren de verklaring in, inclusief het volledige onderzoeksverslag. Dit verslag wordt bewaard bij het Onderwijskundig Rapport. **Zonder de ingeleverde verklaring ontvangt de leerling geen faciliteiten, zoals tijdsverlenging.**

Plaatsing op de lijst voor verlengde toetsduur wordt geregeld door de ondersteuningscoördinator. Leerlingen met een verklaring die recht geeft op tijdsverlenging, zoals een dyslexieverklaring of andere relevante verklaringen, worden op deze lijst geplaatst. De ondersteuningscoördinator zorgt ervoor dat alle vakdocenten hiervan op de hoogte worden gesteld.

In de brugklas zal geen algemene screening plaatsvinden, vanwege de zorgvuldige screening door de basisscholen. Bij een vermoeden van een leerstoornis of andere redenen voor tijdsverlenging zullen wij de ouder(s)/verzorger(s) doorverwijzen naar een extern bureau voor nader onderzoek.

Faciliteiten en compensatie voor leerlingen

Verlengde toetsduur voor leerlingen in de onder- en bovenbouw

Leerlingen die recht hebben op tijdsverlenging, bijvoorbeeld op basis van een dyslexieverklaring of andere verklaringen, hebben recht op extra tijd bij toetsen gedurende hun hele schoolcarrière.

Deze leerlingen krijgen maximaal 30 minuten extra tijd:

- Bij toetsen van 50 minuten krijgen ze 15 minuten extra tijd.
- Bij toetsen van 90/100 minuten krijgen ze 15 minuten extra tijd.
- Bij toetsen van 135/150 minuten geldt een extra tijd van 30 minuten.
- Ook voor de eindexamens krijgen leerlingen met recht op tijdsverlenging verlenging.

De leerlingen met recht op verlenging verlaten het lokaal niet voortijdig. Dit geldt voor alle leerlingen in de onder- en bovenbouw. Als zij eerder klaar zijn, zorgen zij ervoor dat ze een leesboek of leerwerk voor een ander vak bij zich hebben zodat ze de resterende tijd nuttig bezig kunnen zijn.

Bij een reguliere schriftelijke toets die in de les wordt afgenomen, dus niet tijdens de toetsweek, kan de leerling zelf kiezen of hij/zij de toets in de klas of in de maatwerkplaats (MWP) maakt. In de MWP heeft de leerling genoeg tijd om het werk af te maken. Tijdsverlenging kan hier gegarandeerd worden. In de reguliere klas kunnen we dit niet garanderen.

Aanvullende faciliteiten voor leerlingen met dyslexie

Wanneer de dyslectische leerling zijn/haar toets krijgt, schrijft hij/zij duidelijk een D boven de toets.

Dyslectische leerlingen hebben de mogelijkheid tot auditieve ondersteuning d.m.v. Kurzweil.

Wanneer een leerling een reguliere toets wil maken (dus niet in de toetsweek) met Kurzweil kan hij/zij dit via de procedure (aanvraag toets Kurzweil) aanvragen.

In de toetsweken werken de leerlingen met dyslexie in een apart lokaal (het OLC).

Bij luistertoetsen hebben leerlingen met een dyslexieverklaring recht op verlengd interval.

Door vakdocenten wordt dit aan de leerlingen uitgelegd. Luistertoetsen in de toetsweek maken de dyslectische leerlingen in een apart lokaal of in de reguliere klas met extra tijd.

Gebruik van computer en spellingscontrole

Dyslectische leerlingen mogen hun **toetsen in overleg met de vakdocent en ondersteuningscoördinator** op een computer maken. Voor de leerlingen (zowel onderbouw als bovenbouw) geldt dat zij tijdens toetsen, zowel in toetsweken als in de les, kunnen werken op een door school beschikbaar gestelde computer. Gebruik van een eigen laptop tijdens toetsen is niet toegestaan.

Dyslectische leerlingen die hun toets op de computer maken hebben spellingscontrole tot hun beschikking. Spelfouten worden dan ook op dezelfde wijze beoordeeld als bij niet-dyslectische leerlingen. Zie hiervoor ook de nieuwsbrief CvTE, besluit spellingcontrole toe te staan voor examenkandidaten met dyslexie, 10 februari 2016.

De ouder(s)/verzorger(s) van dyslectische leerlingen zullen met een brief geïnformeerd worden over de mogelijkheid om digitale boeken te bestellen via Dedicon.

Beoordeling spelling bij de talen

Typisch dyslectische fouten, fonetische fouten, worden milder beoordeeld. De sectie bepaalt een maximum van het aantal te behalen punten dat afgetrokken wordt. Het moet voor leerlingen en ouder(s)/verzorger(s) duidelijk zijn hoeveel punten dat maximaal zijn.

In uitzonderlijke gevallen kan de docent na overleg met de teamleider en ondersteuningscoördinator besluiten om een toets mondeling af te nemen.

Bovenbouw (PTA-toetsen)¹

Een leerling met dyslexie mag bij het schoolexamen gebruik maken van een hulpkaart voor spelling óf van spellingcontrole. Bij het centraal examen is het gebruik van spellinglijsten en/of regelkaarten niet toegestaan. De regelgeving wat betreft het gebruik van de spellingcontrole is bij het centraal examen als volgt: wanneer het gaat om examens waarbij op spelling wordt beoordeeld, kan leerlingen met een dyslexieverklaring worden toegestaan de spellingcontrole in te schakelen.

Tijdens de schoolexamens en het centraal examen gelden voor alle kandidaten, dus ook de kandidaten met dyslexie, dezelfde regels voor de beoordeling van spelfouten. Bij het schoolexamen bepaalt de school zelf in welke mate spelling meeweegt bij de correctie.

Ook hierbij gelden de correctievoorschriften voor álle leerlingen. Een aangepaste beoordeling voor alleen leerlingen met dyslexie is dus niet toegestaan.

Het protocol dyslexie voortgezet onderwijs²

Beoordeling van toetsen (artikel 8.8 - blz. 98)

Spelling mag het resultaat van een toets niet beïnvloeden, tenzij spelling een onderdeel is van die toets.

Spellingscorrectie (artikel 11.1.4 - blz. 138)

Bij het schoolexamen of toetsen bepaalt de school zelf in welke mate de spelling meeweegt bij correctie. De school mag daarbij geen uitzondering maken voor dyslectische leerlingen: de correctievoorschriften gelden voor álle leerlingen. Spelling wordt bij de centrale examens streng beoordeeld. Toch weegt spelling nooit zwaarder dan ongeveer een tiende van het totaal te behalen punten voor het examen.

Een (dyslectische) leerling kan nooit meer dan een punt aftrek krijgen voor spelling en kan deze compenseren door tekstbegrip en andere essentiële taalvaardigheden.

Waar in het schoolexamen of toetsen, zoals bij Nederlands en de moderne vreemde talen, spelling wordt beoordeeld, doet een school er goed aan om hetzelfde uitgangspunt te hanteren; niet meer dan een punt aftrek voor spelling op het totaal.

Lezen, Lectuur, literatuur, kranten en tijdschriften (artikel 9.2.1 - blz. 106)

Via het Aangepast lezen (www.aangepast-lezen.nl) kunnen leerlingen zich met een bewijs van een aantoonbare leeshandicap inschrijven en kranten, tijdschriften en gesproken boeken bestellen.

Leerlingen mogen daarnaast gebruik maken van luisterboeken.

Faciliteiten kijk- en luistertoetsen

Tijdens kijk- en luistertoetsen hebben dyslectische leerlingen recht op verlengd interval, zodat er langere leespauses zijn tussen de te bekijken en de te beluisteren fragmenten. Tijdens reguliere toetsen, dus niet in de toetsweek, bewaakt de docent of de dyslectische leerlingen voldoende lees-, luister- en schrijftijd krijgen.

---

¹ <https://dyslexiecentraal.nl/weten/wet-en-regelgeving/examens-het-voortgezet-onderwijs>

² <https://dyslexiecentraal.nl/doen/materialen/protocol-dyslexie-voortgezet-onderwijs>

Tijdens de toetsweek maken de dyslectische leerlingen die hier gebruik van willen maken deze toetsen in een apart lokaal.

Leesdossier/literatuurlijst

De literatuurlijst/het leesdossier wordt niet ingekort voor de dyslectische leerling. Leerlingen kunnen gebruik maken van cd-roms voor leesboeken. Zie protocol dyslexie voortgezet onderwijs.

Beoordeling spelling bij andere vakken

Bij andere vakken dan de talen worden dyslectische leerlingen niet beoordeeld op spelling. Dit geldt niet bij de formules binnen de exacte vakken.

In uitzonderlijke gevallen kan de docent na overleg met de teamleider en ondersteuningscoördinator besluiten om een toets mondeling af te nemen.

Werkboeken

Een dyslectische leerling mag ieder schooljaar in de werkboeken schrijven. Bij uitgifte van de schoolboeken wordt erop toegezien dat dyslectische leerlingen in ieder geval vanaf de eerste les hun werkboeken ter beschikking hebben. Aan het eind van het schooljaar mogen zij hun werkboeken behouden.

Wat verwachten wij van de dyslectische leerling en zijn/haar ouder(s)/verzorger(s)?

Zelfstandigheid:

- Met dyslexie heb je meer tijd nodig voor je huiswerk dan klasgenoten.
- Richt je zoveel mogelijk op het leggen van verbanden, concentreer je niet op feitjes, maar probeer de grote lijn van de tekst te begrijpen.
- Dyslexie is geen excuus om minder te doen, zoek wat voor jou de beste manier van leren is.
- Vraag als het nodig is om hulp.

Tijdens de les:

- Leerlingen hoeven niet onvoorbereid klassikaal voor te lezen, maar vragen aan de docent of zij dit mogen voorbereiden.
- Zorgen voor goede aantekeningen, eventueel kopiëren van klasgenoot. Zorg dat je SOMtoday en Itslearning goed raadpleegt.
- Huiswerk goed noteren. Zorg dat je SOMtoday en Itslearning goed raadpleegt.
- Hulp vragen.
- Ga vooraan zitten.

Huiswerk:

- Probeer uit te vinden hoe je het beste kunt leren.
- Goed plannen. Maak een weekplanning.
- Begin ruimschoots vantevoren met het leren van toetsen.
- Iedere dag huiswerk maken. Minimaal 1,5 uur per dag.
- Wissel leer- en maakwerk af en neem ook regelmatig even pauze. Liever 2 keer 10 minuten leren dan 1 keer 20 minuten.
- Begin met het maken en leren van je huiswerk op de dag dat je het op krijgt.
- Eventueel aanschaffen digitale versies lesboeken. Digitale studieboeken kunnen besteld worden bij Dedicon. Voor dyslectische leerlingen wordt dit door school vergoed.
- Teksten herlezen als deze niet duidelijk zijn.
- Aantekeningen en schema's maken. Mindmap.
- Maak gebruik van A4-schriften.
- Maak gebruik van overhoorprogramma's (bijv. WRTS overhoorprogramma voor idioom moderne vreemde talen).
- Herhaal je leerwerk regelmatig.
- Zoek een rustige plek om huiswerk te maken.
- Leer hardop.
- Maak voor ieder vak een lijst met woorden die jij moeilijk vindt.

Toetsen:

- De vragen goed lezen.
- Werk controleren voor je het inlevert.
- De extra tijd goed gebruiken.
- Goede pen.
- Overzichtelijk werken (maak gebruik van de kantlijn, regel overslaan na iedere opgave, etc.).
- De dyslectische leerling krijgt als eerste zijn/haar toets.

Betrokkenheid van de ouder(s)/verzorger(s) bij het leerproces is noodzakelijk en, indien nodig, is het aan te raden om externe begeleiding in te schakelen.

Lettertype, lettergrootte en regelafstand

Voor alle toetsen en CSE's (centraal schriftelijke eindexamens) gelden regels qua lay-out. Het is verplicht de hier onderstaande regels te hanteren (zie hiervoor protocol dyslexie voortgezet onderwijs).

- Toetsen en werkstukken worden gemaakt met lettergrootte 12 en lettertype Arial.
- Bij toetsen en werkstukken wordt regelafstand 1.2 toegepast. Als dat niet mogelijk is bij de methode wordt regelafstand 1.15 toegepast.
- Toetsen worden niet langer vergroot. Dit verbiedt het College van Examens vanaf 2012-2013.

bron: Wijziging hulpmiddelen voor dyslectische kandidaten | 29 september 2011 | www.examenblad.nl

Lay-out

- Indien mogelijk zorgt de docent voor een voor gestructureerd antwoordvel.
- Leer leerlingen hoe ze overzichtelijk een toets maken. Leer ze gebruik te maken van een kantlijn, regels overslaan tussen vragen en nummering.

Specifieke informatie voor bovenbouwleerlingen

Regels bij de PTA's (schoolexamens)

In de bovenbouw gelden in beginsel de exameneisen.

In sommige gevallen zijn bij de talen de exameneisen niet van toepassing, omdat vaardigheden getoetst worden die in het schoolexamen wél getoetst worden en in het centraal eindexamen níet. Zo worden in de centrale eindexamens van de talen geen spreekvaardigheid en luistervaardigheid getoetst.

- Bovenbouwleerlingen leveren het formulier aanvraag verklaring faciliteiten CE in vóór 12 oktober van het examenjaar.
- Bovenbouwleerlingen met dyslexie die toetsen op de computer of met Kurzweil willen maken, werken in een aparte beveiligde omgeving. Toetsen tijdens de PTA-week dienen 2 weken op voorhand aangevraagd te worden bij de desbetreffende docent en coördinator dyslexie. Voor het vak Nederlands worden alle schrijfvaardigheidstoetsen van 150 minuten op de computer gemaakt en dat betekent dat de leerlingen ook gebruik mogen maken van de spellingscontrole. Er vindt dan verder geen compensatie plaats.

Hulpmiddelen tijdens de eindexamens

Voor alle hulpmiddelen geldt: wensen worden schriftelijk doorgegeven vóór 12 oktober van het examenjaar aan de secretaris van de eindexamens en de ondersteuningscoördinator.

- Tijdens het CSE mogen dyslectische eindexamenkandidaten gebruik maken van auditieve ondersteuning in de vorm van een verklankbaar PDF-bestand voor spraaksynthese. Ook is het mogelijk om gebruik te maken van Kurzweil 3000. Echter, dit is enkel van toepassing op leerlingen die gedurende het schooljaar voldoende met dit programma gewerkt hebben om hiermee zonder problemen het examen af te leggen.
- Ouder(s)/verzorger(s) krijgen aan het begin van het schooljaar een aanvraagformulier voor het gebruik van Kurzweil en een computer tijdens het Centraal Examen.
- Bij het tweede tijdvak is een verklankbaar PDF-bestand beschikbaar met uitzondering van de vakken Engels en Nederlands. De kandidaat die dit in het eerste tijdvak gebruikte, heeft in het tweede tijdvak recht op een individuele voorleeshulp.
- Leerlingen met een dyslexieverklaring hebben bij het centraal examen recht op een standaard tijdsverlenging van 30 minuten.
- Dyslectische leerlingen mogen gebruik maken van de spellingcontrole. Zie hiervoor ook de nieuwsbrief CvTE, besluit spellingcontrole toe te staan voor examenkandidaten met dyslexie, 10 februari 2016.

Aanvraag tijdverlenging bij tussentoetsen

Bij een reguliere schriftelijke toets die in de les wordt afgenomen, dus niet tijdens de toetsweek, kan de leerling zelf kiezen of hij/zij de toets in de klas of in de maatwerkplaats maakt. In de maatwerkplaats heeft de leerling genoeg tijd om het werk af te maken. Tijdsverlenging kan hier gegarandeerd worden. In de reguliere klas kunnen we dit niet garanderen.

De leerling mailt zelf naar de vakdocent en een medewerker van het ondersteuningsteam of hij/zij de toets kan maken in de maatwerkplaats. De vakdocent deelt dan de toets met een medewerker van het ondersteuningsteam.

Leonardo da Vinci

Uitvinder & Kunstenaar

Hans Christian Andersen

Sprookjesschrijver

Thomas Edison

Uitvinder

Pablo Picasso

Kunstenaar

Roald Dahl

Schrijver

Wolfgang Amadeus Mozart

Componist

Alexander Graham Bell

Uitvinder

William Butler Yeats

Dichter

Walt Disney

Filmmaker

Steve Jobs

Oprichter Apple

Allen hadden dyslexie en niets hield ze tegen...

Bijlage 1

GEBRUIK COMPUTER EN KURZWEIL TIJDENS TOETSEN TOETSWEEK.

Aanvraag laptop voor het maken van toetsen.

- Ouder(s)/verzorger(s) ontvangen aan het begin van het schooljaar een aanvraagformulier voor het gebruik van Kurzweil en een laptop voor het maken van toetsen.

Wanneer mag ik een laptop gebruiken?

- Wanneer je een dyslexieverklaring hebt, mag je altijd van een laptop gebruik maken bij toetsen. Je mag altijd de spellingcontrole gebruiken.

Wat mag ik niet wanneer ik op een laptop werk?

- Je mag tijdens een toets geen gebruik maken van interne eigen bestanden en het internet. Ook is het verboden om digitale communicatiemiddelen te gebruiken. Doe je dat wel dan pleeg je fraude. Er zal dan een sanctie volgen conform het examenreglement.

Waar maak ik mijn toets?

- Wanneer je gebruik maakt van een laptop dan neem je plaats in het hiervoor gereserveerde lokaal. Je krijgt te horen wel lokaal dat is.

Spelregels:

- Schrijf de antwoorden van de toets altijd in een Word bestand. Dit geldt ook voor de leerlingen die met Kurzweil werken.
- Sla je toets tussendoor op.
- Sla je toets op met een speciale naam: vak+naamleerling+klas (bijv. AKMariekeJanssenH1A). Schrijf dit ook boven elke bladzijde van je werk. Je slaat je werk op op een USB-stick die je vervolgens inlevert bij de surveillant.
- De USB-stick wordt aangeleverd door school.
- De toets wordt geprint onder toezien van de surveillant.

COMPUTERGEBRUIK BIJ TOETSEN IN REGULIERE TOETSWEKEN ONDER- EN BOVENBOUW.

Aanvraag laptop (tekstverwerker en Kurzweil)

- Aangekondigde toetsen dienen tijdig kenbaar te worden gemaakt bij (naam verantwoordelijke dyslexie), minimaal 4 dagen van te voren. Je vermeldt **de dag/datum** en het **lesuur** waarin de toets wordt gegeven. Dit dient per mail te gebeuren. (naam@stichtinglvo.nl). **Let op je aanvraag is pas definitief als je een bevestigingsmail hebt ontvangen.**

Waar maak ik mijn toets?

- Wanneer je gebruik maakt van een laptop dan neem je plaats in het hiervoor gereserveerde lokaal. Je krijgt te horen wel lokaal dat is.

Spelregels:

- Schrijf de antwoorden van de toets altijd in een Word bestand. Dit geldt ook voor de leerlingen die met Kurzweil werken.
- Sla je toets tussendoor op.
- Sla je toets op met een speciale naam: vak+naamleerling+klas (bijv. AKMariekeJanssenH1A). Schrijf dit ook boven elke bladzijde van je werk. Je slaat je werk op op een USB-stick die je vervolgens inlevert bij surveillant.
- De USB-stick wordt aangeleverd door school.
- De toets wordt geprint onder toezien oog van surveillant.